

ŠIESTA POATLANTSKÁ KULTÚRA. SLOVANSKÁ

Kultúrne stupne, ktorými prechádza ľudstvo ako celok, sú vlastne zasväcovacie stupne, ktorými prechádza vo svojom duchovnom vývine aj každý jednotlivec sám. Jednotlivec, ktorý sa vnútorne osamostatnil od nás, od povedomia poplatného svojej dobe, a vykročil po duchovnej ceste ďalej vpred, prechádza vnútorne rovnakými zážitkami a skúškami, zápasí s rovnakými pokušeniami a úlohami, akým sa ľudstvo ako celok ocitne zoči-voči až v nasledujúcich kultúrnych obdobiach. Prešľapáva takpovediac nové duchovné priestory ako priekopník, v ktorého stopách bude raz nasledovať celá civilizácia. Takým spôsobom môže jednotlivý človek *poznať* z vlastného, osobného prežitia budúcnosť ľudskej rasy aspoň v jej hlavných obrysoch.

Súčasná anglosaská kultúra priviedla ľudstvo k zrodu slobodnej individuality za cenu takmer úplnej straty súvislosti človeka s duchovným svetom. Tento vývoj bol vo svojich hrubých rysoch nevyhnutný, lebo keby sa človek nebol vymanil spod tútorstva bohov, duchovných bytostí, ktoré ho kedysi v štádiu jeho detstva vo všetkom viedli, nestal by sa nikdy slobodný, nestal by sa osobnosťou, čo je však predpokladom ozajstnej lásky a duchovnosti na vyššej úrovni. Človek by bol zostal len skupinovou, stádovou bytosťou.

Žiaden vývoj v spoločnosti ani v prírode však nepokračuje a nemôže pokračovať donekonečna v smere jedného impulzu, lebo by viedol k jednostrannostiam, deformáciám, ktoré nie sú viac životaschopné. Preto je po čase vystriedaný vždy impulzom iným. Súčasný vývoj v znamení individualizmu a bezmedznej, vonkajškovo chápanej slobody, by viedol k nekonečnému vystupňovaniu egoizmu a nakoniec k vojne všetkých proti všetkým.

Jedným z tajomstiev existencie je však skutočnosť, že všetko podstatné má niekde svoju polaritu; každá kultúra má svoj protipól. V čase, keď sa objaví jedna kultúra, zakladá sa už v inom kúte sveta jej opačná stránka, iná kultúra, ktorá má schopnosť pôsobiť dopĺňujúco, vyrovnávajúco, liečivo.

Už dnes začína byť jasné, že súčasný trend jedného dňa narazí na hranice, za ktorými globálne výzvy, akým ľudstvo kráča v ústrety, nebude viac možné riešiť len vynájdением ďalšej novej technológie ani žiadneho legislatívneho mechanizmu, ktorý by mohol stmeliť množstvo egoistických, bezohľadných vôlí do jedného zmysluplného celku. Jedného dňa nebude pokračovanie ľudskej kultúry možné bez schopnosti sebazapierania, schopnosti obetovať svoj nižší egoizmus morálne vyšším hodnotám. Tie časti Zeme, ktorých hnacím motivačným motorom zostane naďalej len osobný hmotný prospech, ustrnú na duševnú roztrieštenosť a neschopnosť sa ďalej duševne vyvíjať. Egoizmus, ktorý bol v jednom štádiu vývoja motorom, ktorý vytrhával človeka z pasivity vegetatívneho spôsobu života a poháňal k rozvoju určitých duševných schopností, sa stane na prahu ďalšieho kultúrneho stupňa brzdou. Na tento čas, kedy už anglo-americké a germánske národy nebudú môcť viesť ľudstvo ďalej vpred zo svojich vlastných síl, sa pripravuje iný okruh národov - ktorý má túto obetnú silu a zmysel pre spoločnosť vsadené ako motiváciu hlboko vo svojom podvedomí - národy balto-slovanské. **Baltské a slovanské národy sú povolané vytvoriť šiestu poatlantskú kultúru.**

Národy balto-slovanského jazykového okruhu sú poslednou veľkou skupinou indoeurópskych národov, ktorá ešte nevydala svoje kvety a plody, ktorá nemá svoj kultúrny vrchol už za sebou, ale ešte pred sebou. Staré

Alfons Mucha: Slávia.

**KAŽDÝ NÁROD MÁ SVOJ ČAS POD BOŽÍM
SLNKOM, A LIPA KVTINE, AŽ DUB UŽ DÁVNO
ODKVITOL.**

EUDOVÍT ŠTŮR

Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821-1881).

národy majú určitý vykryštalizovaný, dokončený charakter; všetko vnútorné sa tu už pretlačilo do vonkajších kultúrnych foriem. V porovnaní s nimi slovanské národy vykazujú mladistvé črty; určitú tvárnosť, formovateľnosť, nedokončenosť a schopnosť vývoja, ako u mladého človeka. Slovania nie sú zaťaženi žiadnou slávnou minulosťou; ešte sa len má ukázať, kým sú.

Kým Hegel sa obmedzuje len na poznámku, že slovanský element v postupnosti vývoja ducha „ešte nevystúpil“, prorokuje Johann Gottfried Herder (1744-1803) vo svojich „Myšlienkach k filozofii dejín ľudstva“ Slovanom veľkú budúcnosť.^{271, 298} Povzbudení Herderom rozvíjali Kollár, Štúrovci a slavjanofilovia v iných krajinách myšlienky o budúcom poslaní Slovanstva vo svete. Oswald Spengler videl v Rusku ešte nenarodenú kultúru budúcnosti, ktorá má vystriedať „faustovskú“ kultúru západu. Vcelku sa mnoho svetových spisovateľov zhoduje, že Slovanstvo ešte nevy povedalo v dejinách svoje veľké slovo. Slovanská duša ešte nevyjavila, čo v nej je, preto je pre toľkých mysliteľov hádankou.

Budúce poslanie Slovanov môžeme tušiť zo síl ukrytých v hĺbinách slovanskej duše, ktoré zostali zatiaľ potenciálne, ktoré však možno chápať ako prísľub budúcnosti.

Valentin Tomberg ukázal vo svojej vynikajúcej eseji „Východoeurópske poňatie utrpenia“, ako sú americké a ruské poňatie utrpenia protikladné.³⁵⁷ Azda nikde inde ako v **chápaní utrpenia** nie je zreteľnejšie, že **amerikanizmus a slovanstvo sú protifaľnými pólmí**. Tomberg uvádza príklad amerických médií, ktoré vypísali súťaž na zber pravdivých príbehov. Podmienka však bola, že musia mať šťastný koniec. Prezrádza to vzťah Američanov k utrpeniu. Americké publikum neznesie príbeh, ktorý je síce pravdivý, ale končí nešťastne. Utrpenie je vo vedomí Američanov niečo, čo nemá právo na existenciu, čo by malo byť zo života vynechané. Ak aj existuje, príde doba, kedy pokrok civilizácie utrpenie ukončí. Všetci budú zbavení bolesti pomocou anestetík, genetického inžinierstva a pod. Prítomnosť utrpenia totiž nemá význam, je niečím škandalóznym, hanebným. Táto hlboko v podvedomí tkvejúca motivácia Američanov je rozpracovaná v diele amerického autora Prentica Mulforda. Mulford vidí možnosť zbavenia sa bolesti a smrti v silnej koncentrácii na „pozitívne“ a v kompletnom ignorovaní utrpenia.

No tak ako je v Amerike utrpenie popierané, je v Rusku potvrdzované. Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821-1881) vo svojom románovom diele odel do slov a pozdvihol do vedomia ono poznanie o „múdrosť utrpenia“ ukryté v hĺbinách ruskej ľudovej duše. Utrpenie má hodnotu; každý, kto trpí, zo svojho trápenia niečo získa. V „Bratoch Karamazovoch“ starec Zosima pokľakne pred Dimitrijom v okamihu, keď si uvedomí, aké trápenia na Dimitrija čakajú. Navyše utrpenie nie je len osobným problémom jednotlivca. Celé ľudstvo je choré a táto spoločná choroba vyúsťuje do krízy určitých jednotlivcov. Každý, kto trpí, trpí za všetkých. A naopak: za nešťastie jedného nesú vinu mnohí. Dobrovoľným prijatím utrpenia alebo trestu tieto dostávajú zmysel. Každé utrpenie a trest môžu byť premenené na obeť, bolesť zrodienia vyššieho človeka. Tou silou, ktorá môže urobiť každé utrpenie svätým a plodným, je Kristus. Slobodne prijímané utrpenie približuje človeka k Bohu, očisťuje ho a povznáša.

Tak ako je Mulfordov vzťah k utrpeniu (ako k niečomu nezmyslenému) charakteristický pre Ameriku, je Dostojevského vzťah k nemu charakteristický pre Rusko. Dostojevského diela nekončia „happy endom“, ale cez

mračná utrpenia a vášní, ktoré obostierajú jeho hrdinov, prežaruje svetlo tej bytosti, ktorá je kľúčom k ukrytému mystériu zmyslu utrpenia a zrodu vyššieho človeka v ľudskom vnútri.

Slovania majú raz objaviť a uviesť v skutok ono tajomstvo, že ľudská osoba je *kenotická* - schopná milovať až k sebaobetovaniu. Tak ako je nosnou silou anglosaskej civilizácie sebaapresadenie individua, je ňou u Slovanov schopnosť sebazapierania a zmysel pre spoločenstvo. **Najväčšou latentnou mocou Slovanov je ich obetná sila.** U Štúrovcov napríklad vidíme ako ich charakteristickú črtu ich „morálny heroizmus“ - schopnosť zriekať sa všetkého osobného pre morálny ideál, ktorou mravne presahujú všetkých podobných národných vodcov na západe. Strata obetavosti je aj najväčšou Štúrovou výčitkou na adresu západu: Na západe sa vytratila obetavosť - podstata náboženstva.

Na to, že Slovania majú veľký zmysel pre spoločenstvo, poukázali cudzinci už dávno. Zatiaľ čo západný človek verí, že môže dosiahnuť šťastie individuálne, žije u Slovanov silná myšlienka, že každý môže osobné dobro dosiahnuť len spolu s ostatnými. Slovanské vedomie, že všetci sú zodpovední za všetkých, je opakom individualizmu. Solovjov a Florenskij idú tak ďaleko, že pokladajú oddelenosť, nejednotu, neschopnosť výjsť zo seba a stotožňovať sa s niečím širším, ako som ja sám, za definíciu zla.

Génus Slovanstva stojí pred úlohou, ktorá logicky nie je uskutočniteľná skôr, ako sa v človeku zrodí jeho vyššie, duchovné jástvo. **Orieškom, ktorý majú rozlúsknuť Slovania, je otázka: ako byť organizovaný v spoločnosti a nezmenšiť pritom dôstojnosť jednotlivca?** To je možné len na základe lásky. Medzi slobodnými osobami môžu byť zjednocovacími princípmi len vzťahy lásky.

Štúr opisuje, ako poľské a iné slovanské kniežatá vždy upadli do rozdrobenosti, pretože neboli schopné prevziať nemecký princíp podriadenosti a s ním vybudovať jednotu, ale chceli rešpektovať v plnej miere vôľu každého jedného - alebo sa nedohodli vôbec. Ruská duša sa už dlho zmieňa medzi dvoma extrémami: anarchizmom, vedomím, že štát je zlo, ktoré popiera hodnotu jednotlivca a jeho cítenia na jednej strane - a na druhej strane silným zmyslom pre potrebu organizácie spoločnosti a jednoty. Spoločenstvo a nekonečná hodnota osoby - to sú dva nevyhnutné pojmy, ktoré treba zlúčiť.

Ako zorganizovať spoločnosť bez násillia? Odpoveď slovanských mysliteľov smeruje dovnútra: výchovou vedomia a svedomia, mravným sebazdokonaľovaním človeka. Štát je skôr výsledok mravných pomerov než byrokratických predpisov a nariadení. V prvom rade ide o vytvorenie „vnútorného zmyslu pre spravodlivosť“, až potom o vonkajšie reformy.

Ruská idea *sobornosti*, ktorú predložili slavjanofilovia, je vlastne ideálom spoločenstva spojeného čisto vnútorne láskou v úplnej slobode, ktorá nepotrebuje žiadnu vonkajšiu záruku alebo autoritu. Je vlastne víziou spoločnosti na úrovni duchovného ja, kde morálny prvok je zvnútornený u každého člena. Známý teoretik pravoslávia Chomjakov vyjadril ideál vzťahu ruskej duše k cirkevnej hierarchii týmito slovami: „*Cirkev nie je autoritou, a nie sú ňou ani Boh, ani Kristus, pretože autorita je pojem, ktorý je pre nás vonkajší*“.³⁵⁸ Slavjanofilovia vyčítali rímskokatolíkom autoritársky legalizmus a protestantom zase individualizmus bez jednoty.

Kým na západe smerovalo úsilie k dôslednému oddeleniu cirkvi od štátu, aby sa vydobyl priestor pre osobnú slobodu jednotlivca, stane sa raz u Slovanov náboženstvo opäť štátotvornou silou - ale až potom, keď ľudia

spoznajú náboženské obsahy sami, slobodne, cez vlastné vnútro. V ruskom povedomí je ľud, spoločnosť vlastne totožná s cirkevným zhromaždením. U Rusov slovo *roľník* a *kresťan* znejú rovnako.

Slovania zápasia o celkom iný pojem slobody ako západ: vnútorný a nie vonkajší. Skutočná sloboda spočíva v slobode od otroctva svojim vášňam, nie vo vonkajšej možnosti tieto vášne uspokojovať. Špecifikom Slovanov bude „morálna technológia“, ktorá, až sa raz uplatní, nadobudne podobnú dramatickú prevahu ako mala kedysi západná Európa oproti zvyšku sveta. Popierači duchovného rozmeru človeka, ktorí sa tak radi nazývajú „realistami“, budú musieť trpkó precitnúť zo svojho sna - ako sa to kedysi stalo aj čínskemu cisárovi.

Orientácia východných Slovanov na budúcnosť je zreteľná aj z toho, že jestvujú dva typy národných mýtov: mýty o pôvode a mýty o cieľi. U väčšiny národov prevažujú mýty o pôvode. U Rusov sú to mýty o cieľi. Ruské povedomie je eschatologické, apokalyptické, zamerané na posledné veci. Krst dávneho Ruska sa chápal ako povolanie „robotníka poslednej hodiny“ (Mat 20:12).

Kým v spojitosti s Anglosasmi sa hovorí o triumfalizme, hovorí sa v spojitosti s Ruskom o mesianizme. Mesianizmom nazývame povolanie určitého národa ku prospechu iných národov. O tom sníval každý ruský mysliteľ. Je to opak nacionalizmu, ktorý zdôrazňuje rozdelenie, sebaopresadenie jedného národa na úkor ostatných. Pokiaľ však hovoríme o šiestej kultúre stále ako o „slovanskej“, teda termínom, ktorý zároveň vyjadruje národnosť, treba vedieť, že v šiestej kultúre sa pojmy národnosti a rasy práve už celkom zduchovnia. Prestanú sa vzťahovať na telesnosť, ale budú vyjadrovať kultúrny typ, typ duchovného založenia človeka. Slovanom bude každý, v koho duši ožije Slovo, Logos, bez ohľadu na pokrvný pôvod. Slovanské národy majú byť k tejto univerzálnej kultúre, ktorá prekročí všetko, čo je na človeku pokravné, len kváskom.

Svetové poslanie slovanských národov je zjednocujúce; chcú priniesť svetu ideál „všejednoty“. Na toto budúce poslanie Slovanov poukazuje pozoruhodným spôsobom biblická Apokalypsa. Sedem zborov, ktorým sú v Zjavení Jána adresované listy, zastupuje sedem poatlantských kultúr (Zj 2, 3). Sedem je číslo času; časové zákonitosti v kozme sa odvíjajú v sedempočetných rytmoch. Sedem zborov, ako aj sedem pečatí, pozáun a čias Apokalypsy už svojím počtom naznačujú, že nejde len o miestne zbory, ale aj o časové obdobia. Meno šiesteho zboru je Filadelfia (gr. = bratská láska). **Šiesty zbor v Apokalypse symbolizuje šiestu poatlantskú kultúru;** a „*anjel zboru vo Filadelfii*“ (Zj 3:7) nie je nikto iný ako génius Slovanstva.

Všeobecné zbratanie, ktorého uskutočnenie je uložené Slovanom, je duchovne-substanciálne zviazané s premenou astrálneho tela; s prekonaním egoizmu, ktorým je toto telo nakazené od čias pádu; s opätovným zduchovením pohlavia a tým aj víťazstvom nad smrťou. Ideál postupného zduchovenia citových vzťahov medzi mužom a ženou, neoddeliteľný od slovanskej úlohy, našiel najkrajšie vyjadrenie u ruských sofiológov, najmä v Solovioových úvahách o zmysle lásky.³⁵⁹ Panenská čistota je duševný orgán, ktorým jedine možno zrieť Sofiu. Sofiou sa stáva panenská duša, v ktorej sa rodí Kristus. Zrýdzením vášni na čisté city, z premeneného astrálneho tela sa rodí naše nesmrteľné, vyššie ja. Slovanský človek sa bude podobať na kvetinu, ktorá je cudná, lebo nemá žiadnu osobnú, vášnivú astralitu ako zvieratá.

Táto premena ľudskej prirodzenosti, ktorú majú Slovania uskutočniť

ako prví aspoň v zárodku, je zároveň bránou k vyššiemu stupňu vedomia, k prvému stupňu nadvedomia, *imaginatívnemu* vedomiu, aké je vlastné anjelom. Pocitová duša, v ktorej žijú sily obraznosti a ktorej je na slovan-skom východe veľký potenciál, sa odpútaná od pokrvného základu mení na duchovné oko, orgán imaginatívneho vnímania. Ikona je v pravosláví preto taká dôležitá, lebo je potravou pre slovanskú citivú dušu; zušľach-ťuje sily obraznosti, ktoré by sa inak museli zvrhnúť, tým, že ich priťahuje ku kráse konkrétneho prototypu zduchovneného človečenstva, zbavené-ho zmyselnosti.

Tak ako starým Babylončanom a Egyptanom presvitalo do bdélého denného vedomia vedomie sna, z ktorého stvorili svoje mýty, **slovanskému človeku bude presvitať do normálneho vedomia prvý stupeň nadvedomia, imaginácie z duchovného sveta, myšlienky anjelov.** Slovania sa budú učiť dívať na svet očami svojho vyššieho ja alebo svojho anjela. Až z toho sa zrodí ozajstná kultúra Slovanov. Lebo ako hovoria už cirkevní otcovia, cudný stav je stav anjelský, lebo je zbavený vášní, a bez cudnosti, bez čistoty nemôže nikto vidieť Boha.

V behu ľudského života zodpovedá tento okamih zhruba 49. roku života, kedy astralita, ktorá sa s telom spojila okolo 14. roku života, sa zase začína odpútať a vášne slabnú. Alebo je v tomto vývojovom okamihu k tomu aspoň daná príležitosť. Lebo tak, ako u človeka v druhej polovici jeho života, na rozdiel od prvej, sa nič neodohráva automaticky, ale všetko je podmienené energickým osobným úsilím, mocným a slobodným hnu-tím vôle, tak ani slovanskú kultúru nemožno vonkoncom očakávať ako samozrejmy produkt spoločenského vývoja. Filadelfiu budú tvoriť len tí, ktorí sa dokážu vzdať svojej pozemskej zisťnosti, svojho nižšieho ega, ktorí budú ochotní zomrieť s Kristom a vo viere, že sa znovuzrodia v Duchu. Práve toto rozhodnutie nasledovať alebo nenasledovať Krista zapríčiňuje, že vývojové cesty ľudstva sa začnú rozchádzať dvoma rôznymi smermi - čiže Apokalypsu.

Bezprostrednou úlohou Slovanov, ktorá je teraz aktuálna, je najprv prevziať dušu vedomú od Anglosasov a Germánov. Tak ako sa germánske národy kedysi vyvíjali v lone rímskej ríše a učili sa od nej, ale v ich vnútri driemala vloha, ktorá keď sa aktualizovala, predbehli svojich učiteľov, tak aj slovanstvo sa teraz vyvíja pod vplyvom germánstva a anglo-ameri-kanizmu, ale na dne svojej duše chová sily, s ktorými raz prekročí tieto kultúry míľovými krokmi. Michajlovskij dobre nalúskol oriešok slovankej otázky, keď povedal, že „*Rusko má civilizáciu vyššieho typu, ale na nižšom stupni*“.³⁵⁸

Snaha preskakovať vývoj a prejsť rovno k šiestej kultúre skôr, ako slo-vanský človek vyvinie naozaj slobodnú, samostatnú, nezávislú, aktívnu *pozemskú* individualitu, môže skončiť len terorom a katastrofou. V komunizme 20. storočia boli latentné sily slovanstva zneužitú; bol nočnou morou, akýmsi predčasným, zlým pôrodom v odduchovnenej, násilnej a znetvorenej podobe. Rusko však skutočne smeruje k akémusi kresťanskému komunizmu.

Ludovít Štúr vedel, že každý národ aj rasa majú svoju nadržadenú duchovnú bytosť; preto hovoril o tom, že „*každý národ má svoju hviezdu*“, alebo že „*génus slovanstva v žiali sedí a plače* (kvôli rozhádanosti Slovanov) *tak ako Izida oplakávajúca rozmetané kosti Ozirisa*“.⁸⁶ Ale vedel aj to, že všetko má svoj čas, a že výstup národov na scénu dejín je spätý s ich svetovými poslami, ktoré nadväzujú jedno na druhé v určitom logickom slede. Vo

Ludovít Štúr (1815-1856).

*DÁVNI PREDKOVIA VERILI, ŽE ČLOVEKOVI,
KEĎ SA NARODÍ, VYCHODÍ NA NEBI HVIEZDA,
A KEĎ UMIERA, TAK MU ZHASÍNA; TO TIEŽ
MÓŽEME POVEDAŤ AJ O NÁRODOCH.*

LUDOVÍT ŠTÚR

svojej knihe „Slovanstvo a svet budúcnosti“ na adresu vystriedania germánskej a slovanskej kultúry píše: *„Život našich kmeňov bol menej silný, menej oprávnený tam, kde sa dostal do bezprostrednej blízkosti väčšmi oprávneného života skrývajúceho v sebe svetové poslanie a musel sa mu prispôbiť a podriadiť, slovom: v predchádzajúcej dobe nebol vhodný čas pre náš život. Nie všetko rastie rovnako rýchlo a nie všetko kvitne v prírode súčasne, každý tvor a každý národ má pod božím slnkom svoj čas, a lipa kvitne až vtedy, keď dub už dávno odkvitol“*.⁸⁶